

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1851

ՌԻՒ 403

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 23 Նոյեմբերի:

Վարդիոյ հասարակապետութեան Վահեթեցիին պատգամաբեր թուղթը ամայս 4ին ըստ նոր տու մարի կարգացուցեցաւ ազգային խորհրդանոցին մէջ: Այս ընթացումը, զոր ներքին գործոց սրբա տօնեայ մօտիւ տը Վորիճի բրտու, երկու ժամի չափ տեւեց: Առտուիկոս Ն. Պոնաբարդը իւր այս ընդարձակ գրութեանը մէջ Վարդիոյ այժմեան վիճակին համառօտ ստորագրութիւնը կ'ը նէ, և թէ պէտք Վարդիան ընդհանրապէս անգոր ղութեան մէջ է կ'ընէ այժմ, սակայն երկբայու թիւն չկայ թէ անիջանական և հասարակական գաղտնի դաշնակցութիւններ հաստատուած են Վարդիոյ և Լեւոնիոյ մէջ, որոց նպատակը բարե կարգութիւնը շիտթել և ընդհանուր խաղաղու թիւնը վտանգի մէջ ձգելէ: Կառավարութիւնը ամէն կերպ հարկաւոր միջոցները ի գործ դրած է, որպէսզի այս պատահարաց առաջը առնելու կարող ըլլայ: Պատգամաբեր թուղթը (մէսսմ) Վարդիոյ քաղաքական կառավարութեան ամէն ճիւղերուն վրայօք զատ զատ երկարօրէն խօսելիս ետև խօսքը կը դարձնէ ընդհանուր բուէարիու թեան վրայ (սիւ քրած ինիվերսէլ), զոր մեծա պէս կը պաշտպանէ և անորմէ յառաջ գալու ա ղէկուութիւնները յառաջ կը դնէ. և կ'եզրակա ցուցանէ թէ 1850 մայիսի 31ին օրէնքը, որ ընդ հանուր բուէարիութիւնը սեպտեմբ. 1851 թ. Ընդ ջուր, որով զանազան մտայրուտ շիտթութեանց առջը պիտի առնուի կրէս. վերջապէս մօտիւ տը Վորիճի մայիսի 31ին հաստատուած ընտրութե օրինաց խափանուածը կառաջարկէ ազգային ժողո վոն: Այս առաջարկութեան վիճարանութիւն ներքը քանի մը օրէն ետև սկսան և կերեի թէ ժողովոյն մեծագոյն մասը ժամանակիս դժուար

պարագաներէն տոխալ պիտի պարտաւորի ըն դուենէլ զիշեալ առաջարկութիւնը:

Լհաւասիկ գահեթեցիին պատգամաբեր գրոյն յիտուր յօդուածոց քանի մը մասունքը, զորոնք յիշման կը համարվի մեր յարգելի ընթացողը հարգողի:

«Յարգելի երեսփոխանք,

«Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ կրիութեամ ձեր առջև դնել երեւելի դիպուածոց համառօտ ցուցակը, որ տեղի ունեցան իմ վերջի պատգա մաբեր գրութեանէն ետև: Ի վերայ այս ամենայ նի արժանի կը համարիմ ըստ թեամբ անցնել այն դէպքերը, որոնք ընդդէմ կամաց կարող եղան երկրպագուութիւններ ծնանիլ:

«Կրպարտաւորիմք ինդակից ըլլալ օտար տէրու թեանց հետ ունեցած մեր բարեկամական կա պակցութեանց բարեւոր վիճակին վրայ: Ամէն տէրութիւնները կը ցանկան որ մեր դժուարու թիւնները խաղաղութեամբ վերջանան: Մեր կողմանէ՛ մտերիմ և օրինաւոր քաղաքականութիւ մը ջանք կը ըլլայ որպէսզի ապահով և անվնաս մնայ միշտ Լեւոնիոյ խաղաղութիւնը:

«Որչափ երկար որ տեւէ այս խաղաղութիւնը, այնչափ պիտի հաստատուի բարեկամութեան կարգ զանազան ժողովոց մէջ: Բարձրաստիւ Լեւոնիթ իշխանին ընդարձակ և ազատաւոր դա ղափարը մեծապէս գործակից եղաւ այս մարդա սիրական միաւորութիւնը ամբողջներու: Անդ ղեացի ժողովուրդը վեհանձնական մտերմութի մը ընկալաւ մեր հայրենակիցները և աշխարհիս ամէն ճարտարութեանց այս մարտու մը, փոխա նակ նախանձ մը գրգռելու, փոխադարձ համա րուածը աւելցուց ազգաց մէջ:

«Հռոմի մէջ մեր կայսրութիւնը միևնոյն է և

սրբազան Հայրը չգաղարիք իւր հաստատուն խը նամբը յայտնելու Վարդիոյ երջանկութեանը և մեր վնասօրաց բարեկեցութեան համար: Հռոմի կառավարական բարեկարգութեան աշխատու թիւնը ծանր կը գալէ, այսու ամենայնիւ տիրու թեան խորհրդարան մը հաստատեցաւ: Վաղա բական և նահանգական ժողովներ ևս կարգա դրուելու վրայ են սակաւ առ սակաւ: (Սրէնըս դրական մեծամեծ նորագութիւններ ի գործ կը դրուին, վերջապէս գործունէութեամբ հոգ կը տարուի զօրաց բանակ մը հաստատելու որպէսզի օտար զօրաց քաշուիլը կարելի ըլլայ, որոնք Հռո մեական երկրին ապահովութեանը վրայ կը հսկեն:

«Կրօնական օգտից պաշտպանութիւնը պահանջեց տարիէ մը ի վեր, որ մեր ազգու միջնորդութիւն ի գործ դնեմք Կրօնանշնուպօրոյ մէջ: Հարկ եղաւ կարգադրել թէ՛ հռոմեացու և հասարա կու թեան մէջ երեւան երած դժուարութիւնները և թէ՛ զանազան բրիտանեայ հասարակութեանց մէջ ծագած տարաձայնութիւնները: Օտար վեճեր երեւան երած էին (հռոմեացու և հայ մեծապիսոս կարգելու կերպին վրայօք, այս վե ձերը վերջացուցինք: Վերջապէս հոգ կրտարուի իրաւախօսութիւն մը (ուզազում) ընելու, որ վախ ձան տայ ցաւալի կռուոց որ յաճախապէս կը ծագին (Նրոսաղէմի) սրբազան տեղեաց ստաց մանր (բոնսիօն) պատճառաւ: Եթէ իւրբարան չիւրք մեր հաշտարար ոգին ունենալու ըլլայ, այս տրամալի վեճերը բոլորովն պիտի դադրին:

«Հաղու թէ տարի մը կայ որ Վերմանիոյ հան գատութիւնը վտանգի մէջ էր, այս վտանգը փա րատեցաւ. և գերմանական դաշնաւորութիւնը ըստ մեծի մասին վերստին ձեռք առաւ կառա վարական այն ընթացքը որուն կը հետեւէր 1848ին

ՔԱՂԱՔԱՅ

Ազգայ հրատարակիչ Արշալուսի Արարաբեան, Կրօնանշնուպօր, 10 Նոյեմբերի 1851:

Անցեալները Հայաստան լրագրոյ մէջ քանի մը սխալ կարծիքներ կարգացած ըլլալով՝ մեր սիրելի ազգակից եղբարց տեղեկութեանը համար յիշեալ սխալները պարունակող յօդուածը, ազգային պատմութեանց տկար հիմունքեամբս դատաբանե լով՝ Արշալուսի Արարաբեան պատուական լրագրիդ միջոցաւ միայն մի խմբի կարգը ուղղելու այնպէս մեր սիրելի եղբարց յիշեալ նիւթոյք վրայօք ճշմար տութեան աւելի յարար ծանօթութիւններ տա րու համարձակեցանք:

Հայաստանի հրատարակիչը, մեր դատաբանու թեանցը կամաւօք խօսելով պատասխանելու համար երկու թիւ լրագրոյն պատմութեանը էջերը լեցու նելով՝ առջի սխալները պաշտպանելու կ'եղլէ, ու ձախտողութեամբ նորանոր սխալներու մէջ կ'իջնայ: Այս նոր յօդուածին սխալները յայտնի և գրեթէ ձեռք չօշտփելի ըլլալով, պատասխան տալու արժանի չհամարեցինք: մեր համագրի ուսումնականաց անաչառ դատաստանին յանձնե լով: Բայց Արշալուսի Արարաբեան պատմական լրա գրին 401 թիւը ձեռք բերին անցնելով այս ան գամ, տեսանք որ Պատուելին մեր լուսթիւնը իւր ձախտողի տրամարանութեանը յաղթանակ մը սեպեր է. ուստի անոր այս մասին մեծապէս սխալը իրեն և ողջամիտ հասարակութեանը ի մացունելու համար պարտաւորեցանք այս երկ րորդ դատաբանութիւնը գրելու, որուն կը հրա ւիրենք ուսումնականաց ուսադրութիւնը և ա նաչառ դատաստանը:

Յայտնի է թէ՛ Պատուելին մեր դատաբանու թեանը մէջ անհարազատ և անտոյգ բան մը չէ գտած, բայց ինչպէս որ ինքը կը խոստովանի (ի մասնոց արդարադատութիւնը խախտելէն անցոյս ըլլալով) պարզմայ առաջը չեն իրաւունքս պատճի պէս երեւելիս խախտելով, իր անձնասիրութիւնը չէ թողուցեր, որ մեր ուղղած տասը սխալներէն եր կուրը կամ երեքը ընդունելուն պէս, միևնոյն ալ ընդունի. ուստի մնացեալներուն վրայօք յիշեալ Պատուելին կարծիքներուն սխալ ըլլալը հաստա տելու համար հին կրկին նոր ապացոյցներու ձեռք զարկինք:

Փաւստոսի Յոյն ըլլալը պնդելով՝ Պատուելին իւր կարծիքը հաստատելու համար կը գրէ. «Ինչն Փաւստոս պատմութեանը երրորդ գլուխէն վերջը՝ ղեկը ժամանակագիր Յունացի կըլէ»: Բայց այս խօսքը յայտնի չինձու է, որովհետև Փաւստոս իւր գրքին նչ առաջը, նչ մէջը և ոչ վերջը ինքզինքը ժամա նակագիր Յունացի ըսած չունի: Երրորդ գլու թեան վերջը գրուածը այս է. «Պատմութեանը երրորդ գլուխէն ժամանակագիր ինչնէս փախաբայս (թերևս՝ Փաւստոսայ) Ինչունըսեայ ժամանակագիր մեծի պատմու գրի, որ էր ժամանակագիր Յունացի»: Բերականութե քիչ շատ տեղեկութիւն ունեցողներէն ոմ կրնայ բայից կամ գերանուանց մէջ եղած երեք դիմաց տարբերութիւնը չգիտնալ. առաջինը խօսողն է, երկրորդը՝ որու հետ կը խօսուի նէ՛ ան է, երրորդը՝ որու համար կը խօսուի նէ՛ ան է. ուսկից յայտնի կերեի թէ՛ որ էր ժամանակագիր Յունացի խօսքերը մէկ ուրիշանձ մը գրել է Փաւստոսի համար և ոչ թէ՛ ինքն Փաւստոս, ինչպէս Պատուելին պար ղամտոց (և ոչ իմաստոց) հաւատացունէլ կողմէ: Եթէ Փաւստոս, որ քերականական կանոններուն

բաշտեղեակ էր՝ ղինքը ժամանակագիր Յունաց կոչելու ղեր նէ, կրնար երրորդ դէմ էր գրելու տեղը՝ առաջին գլխոք ես որ էմ, որ էղէ, իսկ որ էի ժամանակագիր Յունաց գրել. առկէց զօտ որչափ ծաղրական անախառութիւն մը ըրած կը ըլլար, եթէ Փաւստոս ինքզինքը՝ մեծ պատմագիր անուանէր:

Պատուելին առաջին ազգացոյցին անտեղի ըլլալը ցցունելու այսչափս բաւական համարե լով, երկրորդ ապացոյցին արժէքը բնինքը՝ «Բայց ես բնա լեմ հասարար թէ՛ Փաւստոս ազգա շայ Եւ լայ ազգաբանական նիստամբ ալ, (գուցէ ըսել ուղէ սղագրային նկատմամբ): Արգաս Հայ եղը ճարտ մը ինչպէս իր ազգին մէջ իր աչին ղեղծմանէ երեսցած բանը իրաւախօսի և անհիմն առասպելներ ալ ինչպէս. սակայն երբ իրաւախօսի վրայ գալու ըլլայ նէ՛ ինչն իր ըսելին որ Փաւստոս կըլէ»: Պատուելին այս խօսքերը գրե լին է սքը, Փաւստոսի պատմութեանէն երկու հատ ուած օրինակ կը բերէ, որոնց մէկովը Փաւստոս մեր ազգը կը պատարակէ իբրև թէ՛ Վրիտանեան թիւնը անկեղծութիւն չէ ընդունել, և մէկովը՝ իբր թէ՛ Վիտարիոյ եպիսկոպոսապետը Հայոց կա թողիկոսէն եպիսկոպոս ձեռնադրելու իրաւունքը վերցուցած ըլլայ: Այս երկու հատուածներուն համար ըսելիք չէր մնար թէ՛ որ՝ Վաղար Փարբեցին հետեւեալ յօդուածովս յայտնի ջատագով չըլլար Փաւստոսի, որ կերեւայ թէ մեր Պատուելին չէ կարգացած «Յայնպիսոս ճաղաչի (Ինչպէս իր) և ի մէջ այնչափ բաղնութեան ուսելոյ վարժեալ այն Փաւս տոս՝ այնչափ ինչ արդեօք անհամոյս յօղաց բանս կարգելի ի պատմութեան իւրում, յաւ և մի վրէի, ուստի և ան հասարար ինձ պիտարանութեանս կարծեցեալ գործն ա սեմ թէ՛ գոցել այլ ոչ յանրոգին և ունեւանագ բանիս ըբարբար յեան արիւտալ յեան գրեաց ղեւ պէս ըստ իստի

պատահած, գէպերէն առաջ, և միանգամայն ներքին բարեկարգութեան վրայ կաշխատի քաղաքական նոր ցնցմանց պէ՛մ նախագրուած թիւն ընելու համար : Սէր կողմանէ կրպարտաւորիմք բոլորովին անմասն և չգործ մնալ այս գործողութեանը : Քիչ մը ժամանակ վախցանք որ չըլլայ թէ Գրանդֆորդի ժողովը հրաւիրուի իւր որոշումը տալ առաջարկութեան մը վրայ որ մեծապէս պիտի այլալը գերմանական դաշնաւորութեան էութիւնը, բոտորումանոր սահմանները ընդարձակելու միտք ունէր, և այս կերպիւ անոր նպատակը և եւրոպական պաշտօնը պիտի փոխէր, հետեւեալը հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարուէր որ ընդհանուր դաշնադրութիւններով հաստատուած է : Անդղիան և այս բանին գէ՛մ բողոքեց, և բարեբաղդութեամբ գերմանական կառավարութեանց խոհեմութիւնը չուշադար մէկ կողմ գցել այս առաջարկութիւնը որ շիտ թուութեանց պատճառ պիտի ըլլար :

Ընդհանուր մտքայն եկամտից վայոյք տեղեկութիւններ :

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ գրեթէ միայն մաքսատանց եկամուտը կրնուցանէ տէրութիւն գանձատուներ, բանով 140 միլիոն ֆրանքի կը հասնի, այսինքն 630 միլիոն դոլար չափ :

Մեծին Բրիտանիոյ մաքսից գումարը 500 միլիոն ֆրանքի, այսինքն 2250 միլիոն դոլար չափ է որ գրեթէ տէրութեան ծախուց բոլոր գումարին կը հաւասարի :

Ռուսաստանը իւր մաքսերէն կը տանայ 140-150 միլիոն ֆրանք տարին, որ իւր բոլոր եկամտից երրորդ մասն է :

Սուեյի խալի և Տանիմարգի տէրութիւնները, իւրաքանչիւրը գրեթէ 10 միլիոն ֆրանք կը տանայ մաքսերէն, և այս գումարը իրենց եկամտից երրորդ մասն է :

Յորլէրին ըսուած Գերմանական բանի մը տէրութեանց միաբանեալ մաքսերը, որոց գումարը 1834ին 54 միլիոն ֆրանքի կը հասնէր, այսօրուան օրս գրեթէ 95 միլիոնի կը հասնի, որ չորրորդ մասն է համարէն եկամտից ամէն տէրութեանց որ նոյն մաքսական միաբանութիւն մէջ ըլլող տուրին :

Վաղղիան իւր մաքսերէն կը ընդունի 100-160 միլիոն ֆրանք տարին, որ իւր եկամտից տասներորդ մասն է :

Ալպանիոյ մաքսից գումարը 16 միլիոն ֆրանք է, որ նմանապէս նոյն տէրութեան եկամտից

տասներորդ մասն կը հաւասարի : Հորանապի ահա թեան մաքսերը 10 միլիոնէն քիչ մը աւելի են և անոր եկամտից չորեքրորդ մասն կը հաւասարի :

Մեծահանուց եկամուտները մաքսից յիշեալ տէրութեանց, նմանապէս Հարաւային Ամերիկայի տէրութեանց, Օմանեան տէրութեան և այլոց, ընդամենը 1500 միլիոն ֆրանքի կը հասնի մէկ վեր մէկ վար հաշիւ ընելով :

Ամերիկայի Ռուսիայի Արտիստիկ 15 և Հոկտեմբերի 1 թերթերը ընկալաբ անցեալ շաբթու, ասոնցմէ առաջինին մէջ հետեւեալ ցաւալի լուրը կը կարդաւք :

«Մեծահալ ամսոյ 31ին ՚ի կամեցօնք Քալի որ ՚ի Ամերիկայ մերձ առ բնակութիւնս եւրոպացւոց օրք ՚ի կամեցօնք Վրամ, սաստիկ հրկիրութիւն պատահեցաւ և ՚ի մէջ երկուց ժամուց միայն աւելի բան զ130 տունս ՚ի հող և ՚ի միտիք փոխարկեաց : Արդարեւ սոսկալի էր տեսարանն, և թէպէտ հազարաւոր անձինք հրոյ մեքենայիւ բազմօք աշխատեցին ՚ի շիջուցանել հճուրն, սակայն ամենայն ջանք և աշխատանք նոցին ոչինչ օգնեցին, մինչ զամենայն մերձակայ բնակութիւն այրեալ ինքնին դադարեցաւ հրկիրութիւնն, թողով աւելի բան զ1000 անձինս անտուն և առանց բնակութեան զրկեալ յամենայն ընկից և յստացուածոց» :

Արտիստիկ ամսոյն մէջ Ամերիկայի նաւահանգիստը 80 վաճառականի նաւ մտեր է և 74 նաւ գուրս ելեր է :

— Կալիֆորնիայի Արտիստիկ Երկրագործական լրագիրը, ինչպէս Արշալույս 398 թերթին մէջ ծանուցած եմք, վերստին սխաւ հրատարակուի ՚ի միտիք թուութիւն որտի ճշմարիտ ազգասիրաց : Յիշեալ թերթին Արտիստիկ 15 թիւը անցեալ շաբթու հասաւ մեր ձեռքը, որուն մէջ հետեւեալ ուրախով յօդուածը կը կարդաւք :

«Չիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեցի, և ընդէր ինչ ծածուկ մնայ օր պիտի մին ժամանակ արեւ դառնայ ազգային յառաջադիմութեան, և յաշխարհ ամենայն տարածէ զգրագիտութիւն որդուցս Արեւելոց : Այս է, զի լինի թէ պարոն ոմն օգնականութեամբ բանի մի ընտանեաց և բարեկամաց իւրոց բերել տուեալ է ՚ի Վիլինայէ զվայելազիր տարագրութիւնս, որով ըստ արութեան ոմանց յարուցանելոց է զայլ ինն նոր լրագրական անունը ունեցողները՝ համբերութեամբ և անչիտ լսելու համար բարեզնն սիրտ ունենալու են, բայց և այնպէս տեսնելու է անգամ մը թէ՛ ինչ կը գրէ անոր համար մեր Չամուր ճեան պատուելին 1847ին յունիսի 14ին հրատարակած Հայաստանի 51 թուոյն մէջ, «Պատուուն և արեւուստի գաղղիացի մը Պ. Լոթէն Պոռէ, որ բանի մը տարիէ ՚ի վեր Ատանիզոլ գտնուելով... յիշեալ ազնուական անձը մեր դարաւոր և աշխարհաբար լեզուներուն ալ հմտութիւն ունենալով՝ ազգերնուս վրայ ալ յատուկ սէր ունի (?!) որ այս անդամս աւելի շատցեր է (?!) : Ուստի անաչառութեամբ և սիրողաբար խօսածներն ալ իրեն անջիւղ ողորդն նշան մը բռնելու եմք» : Սէր սիրելի ազգայնոց կը թողու մ գատել թէ՛ ինչ ճիշտ Պատուելին Լոթէն Պոռէին պէս ազգիս և եկեղեցւոյ թշնամի և չարախօս մարդը հայաստանը և խօսածները՝ անաչառ սեպելով այսչափ ջատագովութիւն ըրեր է սնոր՝ ազգային լրագիր մը մէջ, և սխալի մարթով ծածկեալ բազմաթիւն գոյլը՝ մեր ազգին պարզամիտներուն իբրև բարեկամ ներկայացուցեր է, թէ որ Պատուելին ասանկ այնպեակ տրամաբանութեամբ հետեւելու ըլլալինք նե՛ ազգիս չարախօսները՝ բարեկամ համարելու էինք և ազգիս ու եկեղեցւոյ ջատագովները և իրաւունքը ու պատիւը պաշտպանութիւնը թշնամի սեպելու էինք : Արիկայ յերաւի մտադրութեան արժանի է, որովհետեւ ասոր հետեւութիւն շատ ծանր է :

Խօսքերնուս կարգը մեզ աս ցաւալի ճշմարտութիւնը երեւան հանելու առաջնորդելով՝ մեր բուն դրուցելիքն քիչ մը հեռացանք, որուն թերթ կը կրին կը բռնեմք : Պատուելին Փաւստոսի

զիր՝ օժանդակութեամբ աշակերտաց իւրոց ՚ի մարդասիրական ճեմարանի, և ըստ ասութեան այլոց՝ թէ հրատարակելոց է հետեւեալ զգարձս և զթարգմանութիւնս աշակերտաց իւրոց, կամ զերկուսին և սայսինքն զլրագիր և զթարգմանութիւնս միանգամայն : Եւ երկուսին իսկ գոյտ թէ և ազգային ընդհանուր երախտագիտութեան արժանիք են» :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 17 Նոյեմբերի :

Բարձրագոյն Գրան խոհեմ և բարեգութ ջանքը, գոհութիւն Աստուծոյ յաջողութեամբ պատուած կրտսննմք : Օմանեան տէրութիւնը ընդհանրապէս կատարեալ անդորրութիւն և խաղաղութիւն կը վայելէ, քաղաքական խռովութիւնները ամէնքն ալ դադարեցան : Ասորիքը, Ալպանիան և Քիւրտիստանը, որ երբեմն միշտ անհանդարտ և խռովայն զինակի մէջ էին, բոլորովին հանդարտեցան և կատարեալ հանգստութեամբ կը հետեւին տէրութեան նոր բարեկարգութեան ընդհանուր օրինացը : Այսպիսի անդորրութեան վիճակը յայտնի ապացոյց մըն է թէ օմանեան ժողովուրդը յառաջադիմութիւն և բարեբաւութեան շաւղին մէջ օրէօր մեծամեծ քայլեր կընէ օգոտտափառ առատագութ Սուլթանին մարդասիրական խնամքը, որ հայրաբար և աննախանձաբար կը տարածէ իւր ամէն կարգի հպատակաց վրայ՝ առանց տարբերութիւն կրօնի :

Այսերական հրովարտակաւ Այտիւլ-Շաբէ ֆէնտին որ վեհափառ Սուլթանին գարուծխար շինեցէն մէկն է, Սէտինէի քաղաքական կառավարիչ անուանեցաւ :

— Կառավարութիւնը յիշատակազիր մը յուրիկեց մօտէր Աստանդուպօլսոյ ամէն գետն պանաց, որոց կը ծանուցանէ թէ բոլորովին արգիւտեալ է քոլի զէնք պահել ինչ տեսակ զէնք որ ըլլայ, ուստի կը ինքնաբէ որ իւրաքանչիւր գետնային իւր հարստակար խնցրնէ այս կարգադրութիւնը : — Շաբէպէն կը գրէ թէ, բայց չի գրէ հարստ պէյն, գնդապետ Օման Նորի պէյն և ուրիշ երեք հոգիէն, միւս ամէն փախտականները, որ մահմեդական կրօնը ընդունէր էին, իրենց անցագիրը խնդրեցին՝ Անդղիա և Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները երթալու համար :

— Բարձրագոյն Գրան որոշումը 10 զուռուչի

և կամ զի ուրուս անկարեալ գիտօշն այլաբանեալ վնասեաց և անուամբ փառաստին զիւրոյ յանգիտութեան սխալանս համարեցաւ ծածկել (Վաղար Փարբ, էր, 14) : Բուզանդի մեր ազգը ստիպարակեղ կրօնականի վրայց, անոր Հայ չըլլարուն ուրիշ շաքսոյց մըն է կրէս Պատուելին, և սալ կրտսմ երանի թէ մեր պատուական աղբին ու եկեղեցւոյն համար չարախօսութիւն ընողները և անանկներուն ջուտագով և պաշտպան երողները՝ մեր ազգէն դուրս ելլային և այլազգիներուն կարգը անցնէին : Եւ ինչ դարերուն Փաւստոսը թողուք Պատուելին, թող ուղղածին չափ դատարարսէ, քիչ մըն ալ այսօրվան Փաւստաներուն վրայ խօսինք : Սէր րարիւնայ յարգի դաղղիաբէտ ուսումնականներուն անշուշտ յայտնի է թէ՛ Լոթէն Պոռէ առանց դաղղիային իւր Քոստանդուպօլսոյն և Սիւստան անունով գրած և 1840ին Փարիզ տպել տուած երկու հատոր Արեւելեան ճանարարհորդութեան մէջ ինչ չարաչար դրայարտութիւններ և ինչ դառն չարաբանութիւններ ըրած է Հայոց վրայ, սուրբ Ալիաճին, Կոստանդուպօլսոյն և ուրիշ տեղուանք գտնուող մեր եկեղեցւոյ հովուապետները, և պիտկարսները, փանականները և բոլոր եկեղեցականները, սուրբ խորհուրդները և Աստուածարարութիւնը ծաղր ընելը բաւական չտեպելով, վստ չարախօսութեամբ մեր սուրբ և ուղղափառ կրօնը բոլոր եւրոպական ազգերուն առջև հայհոյեր է, չէ թէ Փաւստոսի նման գրքին մէկ կամ երկու հազար հարիւրաւոր տեղուանք կը յոսանայ, աղանդաւոր, կերեպիտ, ժողովալ, Լուսինական, Կանանկ անկողն օրհնող և ուրիշ գառն և համեստ ականջաց անբերելի սոճականներ առաջ տածեանութեամբ սփռել է, որոնք Հայ պատ

ուական անունը ունեցողները՝ համբերութեամբ և անչիտ լսելու համար բարեզնն սիրտ ունենալու են, բայց և այնպէս տեսնելու է անգամ մը թէ՛ ինչ կը գրէ անոր համար մեր Չամուր ճեան պատուելին 1847ին յունիսի 14ին հրատարակած Հայաստանի 51 թուոյն մէջ, «Պատուուն և արեւուստի գաղղիացի մը Պ. Լոթէն Պոռէ, որ բանի մը տարիէ ՚ի վեր Ատանիզոլ գտնուելով... յիշեալ ազնուական անձը մեր դարաւոր և աշխարհաբար լեզուներուն ալ հմտութիւն ունենալով՝ ազգերնուս վրայ ալ յատուկ սէր ունի (?!) որ այս անդամս աւելի շատցեր է (?!) : Ուստի անաչառութեամբ և սիրողաբար խօսածներն ալ իրեն անջիւղ ողորդն նշան մը բռնելու եմք» : Սէր սիրելի ազգայնոց կը թողու մ գատել թէ՛ ինչ ճիշտ Պատուելին Լոթէն Պոռէին պէս ազգիս և եկեղեցւոյ թշնամի և չարախօս մարդը հայաստանը և խօսածները՝ անաչառ սեպելով այսչափ ջատագովութիւն ըրեր է սնոր՝ ազգային լրագիր մը մէջ, և սխալի մարթով ծածկեալ բազմաթիւն գոյլը՝ մեր ազգին պարզամիտներուն իբրև բարեկամ ներկայացուցեր է, թէ որ Պատուելին ասանկ այնպեակ տրամաբանութեամբ հետեւելու ըլլալինք նե՛ ազգիս չարախօսները՝ բարեկամ համարելու էինք և ազգիս ու եկեղեցւոյ ջատագովները և իրաւունքը ու պատիւը պաշտպանութիւնը թշնամի սեպելու էինք : Արիկայ յերաւի մտադրութեան արժանի է, որովհետեւ ասոր հետեւութիւն շատ ծանր է : Խօսքերնուս կարգը մեզ աս ցաւալի ճշմարտութիւնը երեւան հանելու առաջնորդելով՝ մեր բուն դրուցելիքն քիչ մը հեռացանք, որուն թերթ կը կրին կը բռնեմք : Պատուելին Փաւստոսի

Յոյն ըլլալը ապացուցանելու համար հոգւով չափ աշխատելով նորաբար սրամաքանական փաստեր յառաջ կը բերէ և բարեկ հաց հանել կ'ուզէ և մեր առաջին դատաքննութեան գէ՛մ պատասխան կարծուած և նորէն դատաքննութեանս տակը ինկած երկար յօդուածոյն մէջ ատանկ կը գրէ. «Փաւստոսի ազգաւ Յոյն և քաղաքաւ Քիւզանդացի կամ Աստանդուպօլսոյն ըլլալուն պատկաւելի վրայ մըն ալ ունիմք Վաղար Փարբեցին, որ նոյն Փաւստոսի ժամանակակից է, Արիկայ Փաւստոսի Յոյն ըլլալուն վրայ այնչափ աներկեայ կը խօսի (թէ և բան մը չիտիւր), որ ասոր վրայ խօսիմք աւելի աւանդով՝ Աստանդուպօլսոյ վրայ համառօտ պատմութիւն մը կընէ (երես 12-14) և խօսքը հոս կը կապէ : «Յայնմհետէ վտակը գիտութեան որպէս ՚ի թագաւորանիստ վայրի յորդեալ բղիթին ՚ի քաղաքէն, որպէս և յամենայն կողմանց յաշխարհէն Յունաց բաշ ուսեալք անդ փութան հանդիսանալ» : Պատուելին կ'աւելցընէ. «Արեւային ըսել թէ՛ Փաւստոսը Հայ էր, բայց ուսմունքը կատարեալաբար ըլլաւ համար Աստանդուպօլսոյն երթալով՝ Քիւզանդացի ըսուեցաւ : Ասանկ չէ կրէս Փարբեցին, (թէպէտ ամենին ասանկ բան մը ըսած չունի), այլ Յունաց աշխարհին ամէն կողմէն հան կերթան, որպէս թէ ըսել ուզէ Հայոց ազգը այս ստիպութիւն չունի» : Կերելի թէ՛ առաջին սխալ կարծիքները պարզապէս առջև պաշտպանելու համար ճշմարտութիւնը զուհեղ Պատուելին խոջին գէ՛մ չի գարկոր և անոր համար է որ ազգու փաստերէն զուրկ ըլլալով իր դատաքննիչ բաւակործել կուզէ :

Փաւստոսի Յոյն ըլլալուն Վաղար Փարբեցին

դրամութունը (գայմէ) շինուեցաւ և տարածուեցաւ հասարակութիւնը մէջ մանրամասն ծախսաց գիւրութեան համար : Այս դրամութիւնը տակուս չեն բերեր :

Վարդիկոյ դեպքին մասին տը Վալայի թր ամ այս շին արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսեմա փայլ Անի փաշային բնակարանը գնաց . ուր խոր հրդակցութիւն մը ունեցաւ այս գիւրութիւնը պաշտօնակարին հետ : Ամանապէս նոյն ամսոյ 12ին վերտախն այցելութեան գնաց յիշեալ պաշտօնեայն : Երեսուցի պր Վանաքանիքի օրագիրը այս բոլոր հրատարակելէն ետև կը յարէ . «Ար կործուի թէ այս խորհրդակցութիւնները սուրբ Արուստակ մի տնօրինական տեղեաց խնդրոյն կը զերարեբին , որուն վրայօր Վարդիկոյ հասարակագետութեան Վահերէցը խիստ մեղմով կը խօսի պապականեք թղթոյն մէջ , որ նոյեմբերի 4ին (ըստ նոր տու մարի) կարգացուեցաւ ազգային երեսօնականաց ժողովոյն մէջ» :

Մտնուել շարժու Վարժայի մէջ գիշեր ժա մանակ երկու Յոյն , որոնք արբեալ էին , կուր ներքով իրարու հետ ճնչին սխառտառի մը համար , ասանցմէ մէկը գոնակով մահուեցաւ վերաւորեց իւր ընկերը , որ հետեւեալօրը մեռաւ : Մարդաս պանը բռնուեցաւ և բանար գրուեցաւ :

Մարտի 24 ընդ պահտութիւնը մեծ ներդրութիւն և գիւրութիւն կը պատճառէ հասարակութեանը : Ըստ ընտանիք գեղերէն զի ջան տակաւին ջոյ ներդրութիւնն վախճալով . ՚ի վերայ այս ամենայնի տարակցայ չկայ , որ եղա նակը ազգէն յառաջացեալ ըլլալով , ջուրերը շուտով պիտի սխին առատանալ :

Մարտի 24 նախընթաց թուոյն մէջ ազգային հոգևորական ժողովոյն անդամոց ջոյակին վերջը՝ սխառմաբ տէր Վարուտ քահանայ տէր Պոլստեան գրած եմք , փոխանակ ըսելու Տերադր Վարուտ պատուէր պէր Պոլստեան , որ միանգամայն հոգևորական և աշխարհական ազգային ժողովոց անտնագպիր է :

ԻԳՈՒՑՈՒ ՎՊԵՐՄԵՐԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ : Մտնուել հանրապէս անգործութիւն կը տիրէ բոլոր Եգիպտոսի մէջ : Վարժարարութիւնը փաշան Վահրէ կը գտնուի . ուսկից՝ յատուկ հրամաններ յուղարկուեցան , որպէսզի արժանաւոր յարգութեամբ ընդունուի բարձրագատիւ Իէօթեն պէրի գուրը , որ Ռուսաց վեհախառ Վայսեր փեսան է , և մտերու կը պատուի Վալերմոյն :

վրայ բռնելը՝ առաջին և մեծ սխալ է , ինչու որ ոչ Վաղար Փարբեցիին , ոչ Լոյնէն , ոչ Կորիւնը և ոչ իսկ երանելի Ստրէտ խորեանցին կամ մեր հին մատենագիրներէն ոչ մէկը ասանկ բացայայտ վկայութիւն մը ըրած չունի : Վաղար Փարբեցիին՝ Փառտոսի ժամանակակից է ըսելը՝ երբոր սխալ է , ինչու որ Փառտոս չորրորդ գարու մէջ Սեծին Ներսիսի և Մարտիրոսի կաթողիկոսներու ժամանակները սարեցաւ . իսկ Վաղար Փարբեցիին՝ հինգերորդ գարու վերջերը՝ այսինքն Յովհան Սանդակունիին օրերը (Վաղար . եր . 311) . Ռուսի ասանք 100-120 տարի մէկմէկէ առաջ կամ ետքը սարեւորուեց համար՝ ժամանակակից չեն սեպուիր : Վաղար Փարբեցիին «Յամենայն կողմանց յաշխարհէն Յունաց անդ փութան» ըսելէն Պատուելին «Շայոց ազգը այս սոխրութիւնը չունի» հետեւեալը երբոր սխալ ըլլալէն զատ՝ պատմութեան և աշխարհագրութեան անտեղեակ կամ անմտայ իր ըլլալուն ապացոյց մըն է : «Յամենայն կողմանց յաշխարհէն Յունաց» խօսքերը ամեն բնակիչները Յոյն կողմ երկիր չեն նշանակեր , հասար Յունաց կայսերութեանը այսինքն տերութեան և իշխանութեան տակը գտնուած երկիրներ կը նշանակեն : Թէ որ Փարբեցիին ինչեալ խօսքերը այս մտքով գրած չըլլար նէ , ինչպէս պիտի կրնար ըրէ մը ետքը այս խօսքերն ալ աւելցնել . «Ան տնայն ՚ի Յոյնս , այլ մանաւանդ առաւել ՚ի Երբիս» , Պատուելին պէտք է գիտնայ թէ՛ Փարբեցիին ասանքը Յունաց կայսերութիւնը աշխարհէն երեք մասերուն այսինքն Արտաքիոյ , Արիոյ և Արիօնի վրայ կը տիրէր . և այս երկիրներուն մէջ 15-20 և աւել տարրեր լեզուներով

Վաղարական կառավարութեան կողմնէ ծանուցալու մը յուղարկեցաւ ամեն հիւսարտոսաց որոց կը ծանուցանէ թէ այսուհետև օտարականներէն մէկը որ կուզէ դերտլաճառութեան արհեստը ՚ի գործ դնել՝ կը պարտաւորի , ինչպէս նաև երկրացիները , իւր բրած ուսմանց վկայականը , այլ և առողջութեան ժողովոյն առջև ելլած հարցաքննութեան վկայականը ունենալ :

Շարտարագրութեանը արդէն կաշխատին երկաթուղոյն յատակագիծները կարգադրելու . բայց երկու ամսէն ետև հազիւ թէ սրատարտ սիտի ըլլան շինութիւնը սկսելու :

ՄԻՋՊՈՒԿԱԿԱՆ ԵՐԵՐԵՏԵԱՆ

ԱՅՈՒՂԱ . Ի սնտոն , 4-16 Նոյեմբերի : Թաւադարական որոշմամբ ազգային խորհրդանոցը պիտի շարունակուի գոց մնալ մինչև ՚ի 14 յունի վարի 1852 , և ոչ մինչև ՚ի 14 յունիսի՝ ինչպէս սխառմամբ գրուած էր նախընթաց թերթին մէջ :

Մարտի 24 ընդ պահտութիւնը օրագիրը հետեւեալ ըլլաւ . «Վրտուի թէ Փայցեյն Շառարա Վորտը , որ անցեալները ամեն մնացաւ միտը Վերջութիւն հետ , բողբական կրօնը ընդունելու վրայ է՝ Նորֆոլքի գբին օրինակին հետեւելով՝ որ իւր հայրն է» :

Եթէ թագուհին նոր սրտում մը ընկելու ջրայ , տարակցայ չկայ որ թագուհորական գործակալաց յայտարարութեանը համեմատ՝ մտերու պիտի փոքրեն շայտ Վարբի ապակեղէն պարտը :

Մարտի 24 ընդ պահտութիւնը օրագիրը հետեւեալ ըլլաւ . «Վրտուի թէ Փայցեյն Շառարա Վորտը , որ անցեալները ամեն մնացաւ միտը Վերջութիւն հետ , բողբական կրօնը ընդունելու վրայ է՝ Նորֆոլքի գբին օրինակին հետեւելով՝ որ իւր հայրն է» :

Վարժարարական և Վարժարարական հանրերէն ելած ոսկին օրըստօրէ շտախարով , Ի սնտոնի վաճառակոտաց ժողովարանը սխառ վերտախն ծանր խորհրդածութիւններ ընել թէ ջրայ որ ոսկոյն առատութիւնը քիչ ժամանակին մէջ անոր արժողութեանը երեքը փոխփութիւն մը պատճառէ :

Վահրէ պրոշտանական հաշիւներէն յայտնի կը ըլլայ թէ , 1850ին 12 միլիոն լիւա սթէրլինա եկեր է Վարժարարական , և ներկայ տարւոյս առաջին ինը ամսոց մէջ 15 միլիոն լիւա հասեր է : Ասանցմէ ՚ի զատ՝ Վարժարարական ևս մեծ գումար տակուց կը հանի անպակաս :

ազգեր կը ընտանիքին . ինչպէս են Վարբի , Եգիպտացիք , Երբայեցիք , Վարբացիք , Սիլիպցիք և Պարթեք ըստ մտերու , Վաղարացիք , Պոնտացիք , Կողքիացիք , Յունաց այլ և այլ ցեղերն , Շարտարականցիք , Վալիք , Շայք , Վիլիք , Արի մտերու լեռնականք կովկասու , Արմենիացիք , Թոյլ կը զինեցուն և Արտաքիոյ ուրիշ մասերուն մէջ բնակողները : Այս ասանկ ըլլալով ինչպէս կըր նանք հետեւեալ թէ՛ Յունաց աշխարհքին ա մեն գաւառներէն անոնց մայրաքաղաքը գացողները հարկու Յոյն պիտի ըլլային : Այս սչքեր նուա առջևն է (Սամանեան հոգը կայսերութիւնը , որուն մայրաքաղաքը կոստանդնուպոլիս է և իշխանութեան տակը եղած երկիրներն ու ազգերը գրեթէ ըստ իմիք նոյն են ինչ որ էին Փարբեցիին ժամանակները Յունաց տէրութեան ասկը : Հիմա մէկը՝ «Յամենայն կողմանց յաշխարհէն Տաճկաց փութան ՚ի Վաստանդնուպոլիս» ըսելու ըլլար նէ , միթէ հետեւեալ թէ թէ միայն Տաճկիկները կուգան և մէկալ ազգերը չեն իւար . կամ թէ բոլոր բնակիչները Տաճկի են : Պատուելին առաջ պէտք է գիտնայ թէ Փարբեցիին ըրէ մը առաջ Շայոց ազգը երկու մասն բաժնուած էր , կէսը Վարսից և կէսը Յունաց տէրութեան տակը (Վար . գ . իւր .) և ասոր համար Յունաց մասը կամ Վարժար Շայք մինչև հիմա Վրդի-բում (երկիր կամ աշխարհ Յունաց) կը ըսուի : Այն թէ այն ժամանակը կամ հիմա անոր բոլոր բնակիչները Յոյն էին կամ են : Վերջապէս Պատուելին «Մանկ չէ կըսէ Փարբեցիին , այլ Յունաց աշխարհքին ամեն կողմերէն հան կերթան» Փարբեցիին բերանը զնելու պէս , որպէս թէ «Շայոց

ԳԱՅՈՒՄ . Փարիզ , 6-18 Նոյեմբերի : Շառարակոց ուշադրութիւնը մասնաւորապէս ընդհանուր բուէարկութեան խնդրոյն վրայօր զարգեալ է : Յայտնի է որ հասարակագետութեան գահերէցը մայիսի 31ին օրէնքը ընել տարով՝ ընդհանուր բուէարկութիւնը վերտախն հաստատելու առաջարկութիւն մը ըրաւ : Ռուսի ազգային խորհրդանոցը մասնաւոր ժողովոց մը յանձնեց , որ այս առաջարկութիւնը ընէ և իւր կարծիքը յայտնէ իրեն : Մանաւոր ժողովոց իւր աշխատութիւնը շուտով կատարեց և ամսոյ 11ին նստին մէջ յայտարարութիւն մը ներկայացուց , որով կը ըսէ յիշեալ առաջարկութեան գործադրութիւնը : Այս խնդրոյն վրայօր ամսոյ 1-13ին բաւական վիճաբանութիւն ըլլալէն ետև , խորհրդանոցը արժան համարեց որ բուէարկութիւն ըլլայ : Կրեմլինայի թիւ 703 հոգի էր . որոցմէ 355ը առաջարկութեան մեթոտերուն բուէ տուին , իսկ 348 հոգին անոր գործադրութեանը համար բուէ ձգեցին : Ինչպէս կը տեսնուի՝ մեծագոյն մասը խիստ տկար է , և հետեւաբար երկրացութիւն չկայ թէ մայիսի 31ին օրէնքը հարկու պիտի ընելու և ընտրութեան համար ընդհանուր բուէարկութիւնը պիտի հաստատուի :

Մտերու Փարբի պահպանութեանը համար նոր գումարեր հասան զանազան կողմերէն . և այնոնց պաշտօնակարները՝ Մանեան որոշարարին միջոցաւ գահերէցին ներկայացան . որ խիստ մարգարտութեամբ ընդունելով զանոնք՝ համարու առեմնախօսութիւն մը ևս ըրաւ , որ այս խօսքերով կը վերջանայ . «Վրտուի փութանք որը հասնելու ըլլայ պիտի ջրեմ՝ ձեզ , ինչմէ առաջ կըր իւր առաջարկութեանց պէս «գալիցէք , ու ես կը ձեռնակ ձեզ , այլ պիտի ըսեմ՝ ահա կը գալիմ , և դուք հետեւեցէք ինձ» :

Այս խօսքը ազգային երեսօնականաց մեծագոյն մասին գրգռութիւնը աւելցուց . որոնք կը կայ կածին թէ , Վաղարիկոս Պետրարդը իրեն կուտակից ընելով զորաց բանակը , միտք ունի կառավարութեան կերպը յանկարծ փոխել և կայսերութիւնը վերտախն հաստատել Վաղարիկոյ մէջ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ . Վերմանական ազգային ժողովոյն որոշմամբ գաշխարհ տէրութիւնը իրենց բաժնին վերաբերեալ զորաց թիւը կ'աւելցնեն : Առմանապէս Վրտուի պտրութիւնը կը զորացնէ իր բանակը . և կ'ըսուի թէ այս պատարտութիւնները և զգուշութիւնները ՚ի գործ կը գրուին , վախճալով որ ջրայ թէ 1852ին ծանր գեպեր

ազգը այս (այսինքն Վիւրանդիա ուսման համար երթալու) սոխրութիւնը չունի՝ խօսքերը Վաղար Փարբեցիին բերանը զնելով կամ անոր յամենայն կողմանց յաշխարհէն Յունաց փութան անդ գըրեցին՝ հետեւեալ ըլլալով , Վաղար Փարբեցիին պէս հեղինակին մեծ անխրուտութիւն կըրէ . որովհետև յիշեալ պատմագիրը շատ աղէկ գիտեր որ այն ժամանակները մեր ազգը ամեն Վրիացի ազգերէ աւելի ուսման համար Վիւրանդիա երթալու սոխրութիւնը ունէր : Թէ որ Պատուելին խորեանցոյն 510 , 520 , 521 , 527 և 549 երեսները կարգացած ըլլար նէ , ոչ միայն խորեանցիին , հասար անոր գրեթէ ամեն ընկերներուն մեր երկերի թարգմանիչներուն այսինքն Յովսէփի , Կիլիկի , Վանդի , Կորիւնի , Յովհանի , Արձանի և ուրիշներուն ալ Պատուելին նման Վիւրանդիա , Վրիւք և Յունաց ուրիշ երկերը բաւազանքը երթալով ուսում ստրկելին կը քննարկէ և «ճովը ինկողը օձէն օգնութիւն կը յուսայ» առակին պէս բարբ հոց շինելու չէր ելլար : Թէ որ Պատուելին անպատճառ Պատուելի Յոյն ըլլալը հաստատել կուզէ , «Իմ գործս ըմնայ» ու ինչ կուզէ նէ ըլլայ՝ ըսողներուն պէս , Փարբեցիին ասանկ անհիմն խմտո մը հանելու աշխատեալ յիշեալ պատմագրուէն հեղինակին փոխու նակ պարտապ տեղը զարտարտութիւն ընելուն , «Այն մտերուսի գոտած գրքերուն մէջ փնտռէր նէ» , գուցէ աւելի կը յաջողէր : . . .

Ինչ յաղագարաց :
(Պատմ շարունակուի)

պատահին Վաղղի մէջ, որոնց ազդեցութիւնը կրնայ շփոթեցնել Վերմանիոյ հանգստութիւնը:

«Սեփիւն իրաւունքի կառավարութիւնը իմացաւ թէ իրաւունքի և Աւստրիոյ կառավարութիւնները միասին գերմանական դաշնակցութեան ժողովոյն առաջարկել, որպէսզի ընդունի զերեք գերմանական դաշնակցութեան մէջ իրենց ամէն վեճակները, նաև անոնցմով որ դուրս հանուած են 1815ին եղած Վէնայի դաշնագրութեամբ: Վաղղի կառավարութիւնը կրկարծէ թէ այսպիսի կարգադրութիւն մը չկրնար ՚ի գործ դրուել առանց հաշուութեան բոլոր տեսութեանց ստորագրելու Վէնայի դաշնագրութեանը, որ հաստատելով զգերմանական դաշնակցութիւնը և որոշելով երկիրները որոյցմէ պիտի կազմուի: Վերմանական դաշնակցութիւնը՝ քանի մը տեսութեանց կամուտը ընկերութիւն մը չէ, այլ եւրոպական դաշնագրութեամբ մը հիմնադրուել է և ամբողջական մասն է Աւստրիոյ քաղաքական ընդհանուր կազմութեանը, հաստատուած և կարգադրուած դաշնագրութեան մը միջոցաւ: Ուստի Սեփիւն իրաւունքի կառավարութիւնը կրկարծէ թէ հարկաւոր փոփոխութիւն մը գերմանական դաշնակցութեան ազգային վեճակին մէջ և երկիրն տարածութեան մէջ չկրնար ՚ի գործ դրուել, բայց միայն հաշուութեամբ և ՚ի պաշտօնէ գործակցութեամբ ամէն տեսութեանց, որոնք մասնակից եղան ընդհանուր դաշնագրութեանը որ եղաւ ՚ի Վէնայ 1815 յունիսի 8ին»:

ԱՅՍՏՐԻԱ . Վէնայ, 10-22 Նոյեմբերի: Այս ընդարձակ տեսութիւնը խաղաղութեան և անդորութեան մէջէ առայժմ և կերելի թէ կառավարութիւնը քաղաքական շփոթութեանց կողմանէ կասկած մը չունի. ըստորում իւր բանակին զօրաց թիւը կրնուած զգոյշնէ. և կը հաստատեն թէ այս կերպիւ տեսութեան ծախքէն 15 միլիոն ֆրանկն ինչպէս թիւն մը պիտի ըլլայ տարին:

— Զուգարկային հասած լուրերը բարեկարգ են, բարձրագոյն Վարկերթ արշիւտքը՝ երբև ընդհանուր կուսակալ ջերմեանդ և սիրալիր ընդունելութի մը ունեցաւ հասարակութենէն:

— Աւստրիոյ տեսութեան և Վոսկանայի կառավարութեան մէջ դաշնագրութիւն մը հաստատուցաւ, որով զանազան նաւահանգիստները գրտնուած Աւստրիոյ գետնանները և հիւստոսները յանձնառու պիտի ըլլան պաշտպանելու Վոսկանայի հպատակները և անոնց գործքերը. և հետևաբար Վոսկանայի գործակալները պիտի գազարին իրենց պաշտօնը ՚ի գործ դնելու:

— Օսթրիական թիւրքերն օրագիրը կը հրատարակէ թէ, Ռուսաց կառավարութիւնը վեց միլիոն ռուպլի սահմանեց բարձրագոյն կոստանդիուպոս Սեփիւնի իտալիա ընելու ճանապարհորդութեան ծախուց համար:

— Վեներական կղզիներ թէ, նոյեմբերի 2-14ին հասեր է ՚ի յիշեալ կղզին թրեստէն գալով Ռուսաց բարձրագոյն կոստանդիուպոս Սեփիւնը ընկերութեամբ իւր օգոստոսիայ կողակցին և բազմաթիւ պաշտօնատարներով:

ՔԱՆԱՔԱՆ ԽԱՐԻՔ

Զմբուհի, 25 Նոյեմբերի:

Երկրագործական ընդհանուր կուսակալ բարձրագոյն արև իրաւունքի փաշան մարդասիրական փութով ինամբ կրտսնի միշտ քաղաքիս անդորութեանը և ապահովութեանը վրայ: Սաստիկ հրամաններով պատուիրեց որպէսզի զինե տունները երեկոյին կանուխ գոցուին, և սուանց լապտերի գիշերները մարդ գուրս չէլին, և այս կերպիւ անշուշտ խիստ դժուար պիտի ըլլայ շարագործաց իրենց հարքը ՚ի գործ դնել: Շուկայից մէջ

գրանիկ (սիկար) ծխելը արգիւրեցաւ. նմանապէս պատուէր տրուեցաւ որ վտանգաւոր տեղուանք, կամուր որ ըլլայ վտանգաւոր գրանիկ շեռտեն, և վերջապէս հրկիզութեան ցաւալի դիպուածոց դէմ իւրաքանչիւրը զգուշութիւն ընելու համար ազգարարական պատուէր հրատարակեցաւ մուսնետիկ միջոցաւ: Այլ արգիւրեցաւ որ մէկը ղէնք չկրնէ, ինչ տեսակ ղէնք կուզէ թող ըլլայ. և որու քով որ, ընդդէմ կառավարութեան հրամանաց ղէնք գանուելու ըլլայ, այնպիսին սաստիկ պիտի պատժուի:

— Արկար ժամանակէ ՚ի վեր փոփոխուած բարերար անձերը սկսաւ գալ, և 10-12 օր է որ անսրկաս կը շարունակուի:

— Արկիւնէ կը գրեն մեզ թէ, Այմէտ պաշտօնը ղէյպէքը որ հոչակաւոր եղած է իւր բազմութեամբ, այս օրերս իւր գործոցը համար Արկիւնի մօտ գեղի մը մէջ գտնուելով քանի մը ընկերներով, այս քաղաքիս միւտիրը հրաման յուղարկեց անոր որ ղէնքերը վար դնէ ու անձնատուր ըլլայ: Այմէտ ղէյպէքը այս հրամանին չհնարանդեցաւ. և հետևաբար արևնահնդ կուր ժը գրգռուեցաւ, որուն մէջ միւտիրին մարդոցմէ երկու հոգի մեռան և երեք հոգի վիրաւորեցան: Իսկ Այմէտը փախաւ. բայց իւր ընկերներէն երկու հոգի կառավարութեան ձեռքը անցնելով բանտը դրուեցան: Հետեւեալ օրը Այմէտ պաշտօնը բազմաթիւ ընկերներով գարձաւ ՚ի Արկիւն և երկու կալանաւորները աղատեց բանտէն: Շատերը կը սեն թէ միւտիրը իւր անխոհեմ ընթացքով պատճառ առած ըլլայ այս ցաւալի դէպքին:

— Զուգարկաւոր մօտիւ տը Ամարթիւնը հիւանդ պատկած է ՚ի Սարն իւր ծննդեան քաղաքը. ուսկից հասած վերջի լուրերը խիստ ցաւալի են, և թէպէտ առայժմ վտանգ չկայ, սակայն կրկարցուի որ չըլլայ թէ երկար ժամանակ գիւմանայ անոր այս վշտալի հիւանդութիւնը:

— Պերու թէն կը գրեն թէ լատինացոց պատերազմը գերապատիւ Վալերիա արքայի սիրով ընկերութեամբ քանի մը գիտնական քահանայից շուրջ հասնելով յիշեալ քաղաքը, անցեալները մեկնեցաւ ի իբրեան երթարու. ուր գրտնուած վանքերը աչքէ պիտի անցնեն. և անկէց պիտի շարունակէ իւր ճանապարհորդութիւնը սուրբ Լորուսպէմ երթարու, որ իւր վիճակն է. Այս քաղաքը տղայոց դպրոց մը պիտի հաստատուի գիշեր յորեկ մնալու համար. նմանապէս ուսումնարան մը (սէմինարիո) հիմնադրէ պիտի քահանայացու աշակերտաց համար: Կը հաստատեն թէ Զուսի գահէն սաստիկ հրամաններ ունի, որոյց համեմատ զանազան կարգադրութիւններ պիտի ընէ Արքեպիսկոպոս մէջ գտնուող Դրանչիսիեան քարոզիչներուն պաշտօնին վերաբերեալ:

— Քստ խնդրոյ քանի մի պատուաւոր երեկել անձանց կոստանդիուպոսի պարտ անձին համարեցանք հրատարակել Վանասիրականին մէջ տեսնուած երկար յօդուածը:

— Ռուսի սրտիւ կը ծանուցանեմք թէ, Սեւրոպեան դպրոցին աշակերտներէն պարոն Խաչատուր թ. Տամկաձեանը գաղղիարէնէ յունարէնի թարգմանեց առասպելախաւս գեղեցիկ պատմութիւն մը. որուն մէկ մասը արդէն տպուած տեսնուց յունարէն ամսական տետրակի մը մէջ Յիլիան Սեղո- անուամբ, որ իզմիր կը տպուի: Այս համառօտ պատմութիւնը զատ տետրակով և պիտի տպուի. փաստորոյ կը յորդորեմք մերադնեայ յունագէտ ուսումնականները և ազգասէրները որպէսզի նպատամատոյց ըլլան յիշեալ տպագրութեանը. որ անշուշտ ազգիս պատիւը պիտի աւելցնեն: Յունարէնի հետևեալ աշակերտները ևս շատ աղէկ կընեն թէ ստորագրուելու ըլլան յիշեալ ամսական տետրակին. որուն մէջ զանազան բանասիրական նիւթոց վրայօք պիտանի յօդուածներ կարդալով, ոչ միայն պիտի կրթուին յունարէնի մէջ, այլև իրենց միջքը ազգի ազգի ծանօթութիւններով պիտի զարգարուի:

Իտալական սո-րք Սակիեան օրագրոյն 1851 նոյեմբեր ամսոյն թերթին մէջ հրատարակուած հաներկին լուծմունքն է, գրել:

Ո. Բ. Տ.

ԱՌԻՏՐԱՆԱԿ ԽԱՐԻՔ

Զմբուհի, 25 Նոյեմբերի:

Քաղաքիս առևտրոյն երևելի փոփոխութիւն մը չեղաւ մեր նախընթաց թիւէն ՚ի վեր. գրտուոր անարանաց արժէքը գրեթէ միևնայն են: Վիեննայի գինը քիչ մը աւելցաւ. վերջի վաճառումը 102-103 դրձի եղաւ չեքին. բայց ծախու առնող չկայ այսօր: Տորոնը հանգարտութեան մէջ է և 196-200 դրձի կենդինարը դժուարալուծաւ է. Փարսմուար կուզուի միշտ: Ղէհրին օրէ օր իջնալու վրայ է, և անուրը տուող չկայ, այս օրերս 20 խուրձ միայն ծախուեցաւ 10/3-10/4 դրձի:

Բնիւոյ գրամատիոն-իւն:

Table with 2 columns: Name and Value. Includes entries like Ընտոն . . . 112, Մարտիլիա . . . 177, Թրեւտ . . . 354-355.

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՊԵՏՍ ԴՊՐՈՑԱՅ

Աշխատարարութեամբ արժանայարգ պարոն ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԻ Ս. ԶՕՐԱՅԵԱՆ Տպեալ ՚ի կոստանդիուպոսիս յամին 1851 ՚ի Տպարանի պարոն Յովհաննոս Սի-հէրիսիան:

Յայտն է որ նոր կորեալ տրվող մանկաց համար արժանաւոր դասագիրք խիստ քիչ կան մեր ազգին մէջ. և այս պատկառութիւնը լեցնելու հարկաւորութիւնը օր ըստ օրէ ևս առուել կը զգացուի. քանզի ամէն մարդ կը տեսնէ թէ հասարակ գրտանաց մէջ նորահաս տղաքը դժբաղքութեամբ խիստ շատ ժամանակ կ'անցնեն առանց կարող ըլլալու այդ բերել հասարակ ընթացումը սովելու: Ասոր պատճառը ուրիշ բան չէ, բայց միայն սովելներու հին ու պատկառու եղանակն է, որուն կը հետևեն միշտ մանկավարժները. այլև օրինաւոր և դիւրին կերպիւ սովելու դասագիրք չգտնուելն է: Ուստի յարգոյ պարոն Զօրայեանը իւր այս փոքրիկ գիրքին մէջ միտ դրած է հասարակ ընթացումը տղայոց դիւրացնելու հաճելի ընել՝ օգտակարը զուարճալիին հետ խառնելով: Բարոյական առակները, բնական պատմութեան գրտայի և դիւրեմաց հաստատմանը և ուրիշ ցանազան պարզ և հարկաւոր տեղիկ-թիւնները որոնք դաստիարակութեանը են Աւարտութիւնը ընթացումը կրնայ գիրքին մէջ նոր սովելու տղայոց միայն զուարճանքով իրենց գարտ անշուշտ հետ ձել և փախագել պիտի ընեն: Այլև այս աշխատարարութեան սկիզբը մանկավարժաց համար շահաւէտ խրատներ և աղբարկուութիւններ կան իրենց դասառուութեանը վերաբերեալ. որոց եթէ բարեմտութեամբ հետեւելու ըլլան, երկրայութիւն չունենք թէ խիստ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ իրենց շնորհ:

Ուստի կը ցանկանմ ՚ի բարձր օրտէ, որպէս զի այս նորատպ պատուական դասագիրքը սու հասարակ գործածուի ազգային առանց դպրատանց մէջ. և քաղայոս եմք թէ քիչ ժամանակին խիստ օգտակար տարբերութիւն մը և յառաջողութիւն մը պիտի տեսնուի տղայոց հասարակ ընթացումութեան մէջ:

Այս գիրքը՝ որ ութամալ գիրքով փոքրիկ թերթ թղթի վրայ տպուել է, 248 էրեսէ կը բաղկանայ, բայց ՚ի յառաջառուութեան և մանկավարժաց ուղղեալ յարգելն, որ 40 էրես է:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Լրագիրը երկու շաբաթը անգամ մը ուրբաթ օրը կը հրատարակուի: Տարեկան գինը 120 զուրուշէ կանխիկ վճարելով, ո՛ր կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, իզմիր Աշխատարարութեան գրտուանը. իսկ ուրիշ քաղաքաց համար՝ տէս կընշանակելով քաղաքայ յարգի գործակալաց անուամբ, ուրք են:

- Կոստանդիուպոսի Պերպեական պատուէր պարոն Ալեքիս:
Պարոն Աւատուրի Ընկերութեան գործակալ Գաբրիէլ աղա Ճեմարտիսիան:
Ազգայնագիրքի Եւսուֆեան Գեորգ աղա:
Գահրէ՛ Սարգիս աղա տէր Գասպարեան:
Յարպէ՛ Բրուսիոյ և Միացեալ Նահանգաց Ամերիկոյ հիւպատոս Յակոբ աղա Ս. Սուրբատեան:
Պերու՛ Սարոնայ մարտերուն ընդհանուր վերապետուլ Գեորգ աղա Միսաբեան:
Հայկա՛ մարտատն տեսուլ Սարգիս աղա Միսաբեան:
Թրեւտ՛ Ալլոսեան Աբրահամ աղա:
Կարին՛ մահտեսի Յարութիւն աղա Ղազարեանց:
Բեդրոպուրի և Մոսկուա՛ աղա Ալաֆան Դ. Արիմեանց:
Տիլիսի՛ յարգոյ Էնֆիլե՛նեան եղաքը:
Դաւթե՛ աղա Թովմաս Ճէլալեանց:
Պարտատ՛ Անգղիոյ առաջին թարգման աղա Խաչիկ Միսաբեան:
Վալկա՛մա՛ պարոն Թադէոս Խ. Ալեւու՛մեան:
Մեկափոս՛ պարոն Յովհաննէ Ս. Սովակեան:
Գանդա՛ պարոն Սէթ Ալեւ Սէթեան:

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյս, Ղուկաս Գ. Պալարալեան: Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՍՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆ